TIL TA’LIMIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARGA ASOSLANIB BADIIY MATN TAHLILI ORQALI TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH. (ULUG‘BEK HAMDAMNING “TOSH” HIKOYASI MISOLIDA)

To‘liboyev Xursand Bazarbayevich,
Toshkent shahar 2- sonli Akademik liseyi
Tillarni o‘rganish kafedrasi mudiri
f.f.b.f.d (PhD), dotsent.

Annotatsiya. Mazkur maqolada til ta’limi jarayonida innovasion usul va metodologiyalarni joriy etishning ahamiyati badiiy matn tahlili orqali yoritiladi. Ulug‘bek Hamdamning “Tosh” hikoyasi misolida talabalarda kritik fikrlash, nutqiy faollik va psixologik tahlil ko‘nikmalarini shakllantirish masalalari tahlil qilinadi. Milliy va xalqaro tajribalar uyg‘unligida muammoli ta’lim, interaktiv usullar va refleksiya mexanizmlarining samaradorligi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: innovasion ta’lim, badiiy matn, psixolingvistika, kritik fikrlash, interfaol metodlar, til kompetensiyasi.

Abstract. This article examines the importance of implementing innovative methods and methodologies in language education through the analysis of literary texts. Using Ulug‘bek Hamdam’s short story *“Tosh”* as an example, the paper analyzes ways to develop students’ critical thinking, communicative activity, and psychological analysis skills. The effectiveness of problem-based learning, interactive methods, and reflection mechanisms is substantiated through the integration of national and international experiences.

Keywords: innovative education, literary text, psycholinguistics, critical thinking, interactive methods, language competence.

Hozirgi globallashuv sharoitida til ta’limi faqat grammatik qoidalarni o‘rgatish bilan cheklanib qolmasdan, talabalarda mustaqil fikrlash, emosional anglash va muloqot madaniyatini shakllantirishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, badiiy adabiyot — ayniqsa psixologik chuqurlikka ega asarlar — innovasion ta’lim metodlarini amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi.

“Tosh” hikoyasi inson botinidagi ziddiyatlar, yovuzlik va go‘zallik o‘rtasidagi kurashni ramziy tarzda ochib bergan asar sifatida til ta’limida qo‘llash uchun katta imkoniyat yaratadi.

1. Til ta’limida innovasion yondashuvlar: nazariy asoslar. Zamonaviy pedagogikada innovasion ta’lim deganda quyidagi tamoyillar tushuniladi:

- talabaga yo‘naltirilgan ta’lim;
- faol ishtirok (active learning);
- tajribaga asoslangan o‘qitish;
- muloqot va hamkorlik.

Bu g‘oyalar Zigmund Freyd, Karl Gustav Yung va Erix Fromm kabi olimlarning inson psixologiyasiga oid qarashlari bilan hamohangdir. Chunki til o‘rganish — bu faqat bilim emas, balki shaxsiy tajriba va ichki dunyo bilan bog‘liq jarayondir

2. Badiiy matn — innovasion ta’lim vositasi sifatida.Badiiy matn til o‘rganishda quyidagi afzalliklarga ega:

- kontekstual o‘qitish imkonini beradi;
-emosional ta’sir orqali xotirani mustahkamlaydi;

- nutqiy faollikni oshiradi.

“Tosh” hikoyasidagi “tosh” ramzi orqali talabalar:
- metaforani anglaydi,
- abstrakt fikrlashni rivojlantiradi,
- shaxsiy xulosalar chiqaradi.

3. Muammoli ta’lim texnologiyasi (Problem-based learning). Innovasion metodlar ichida eng samaralilaridan biri — muammoli ta’limdir. Unda talabalar tayyor javob emas, balki savol orqali bilimga yetadi.

Bu texnologiyani amaliyotda quyidagicha qo’llash mumkin:

Darsda quyidagi savollar beriladi:
1.“Qahramonning ichidagi ‘tosh’ qanday psixologik holatni anglatadi?”
2.“Nega u tashqariga chiqqanda yengillik his qiladi?”

Bu jarayon talabalarda: tahlil qilish, baholash, xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

4. Interaktiv metodlar va kollaborativ o‘qitish. Guruhli ish (collaborative learning) talabalarni faol ishtirokchiga aylantiradi.

Quyidagi metodlarni tavsiya qilish mumkin:
- Role-play (sahnalashtirish)
- Debat (bahs)
- Case-study

Masalan, talabalar guruhlarga bo’lingan holda quyidagilarni amalga oshiradilar:

Bir guruh “ichkari” (ruhiy dunyo), ikkinchisi “tashqari” (jamiyat) rolini tahlil qiladi.

Bu usul: muloqot ko‘nikmasini oshiradi, tilni amalda qo‘llashga majbur qiladi.

5. Kritik va kreativ fikrlashni rivojlantirish. “Tosh” hikoyasi ramziy tabiatga ega bo‘lgani uchun kreativ yondashuvni talab qiladi.

Talabalarga hikoya asosida quyidagi topshiriqlar beriladi:
1.“Tosh”ni turli ranglarda tasvirlash va ma’no berish;
2.Qahramoon o‘rniga o‘zini qo‘yib, qaror qabul qilish;
3.Hikoyaga alternativ yakun yozish.

Bu jarayon talabalarda divergent fikrlash, ijodkorlik, nutqiy erkinlikni rivojlantiradi.

6. Milliy va xalqaro tajribalar uyg‘unligi. Milliy adabiyotni xalqaro nazariyalar bilan bog‘lash ta’lim samaradorligini oshiradi.

Psixoanalitik yondashuv asosida:
- “tosh” — ichki travma,
- “tashqari” — ijtimoiy terapiya sifatida talqin qilinadi.

Bu esa talabalarga: universal fikrlash, madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish imkonini beradi.

7. Refleksiya va shaxsiylashtirilgan ta’lim. Innovasion ta’limda refleksiya muhim bosqich hisoblanadi.

Topshiriq: “Mening ichimdagi ‘tosh’ nima?” mavzusida esse yozish.

Bu esa tilni shaxsiy tajriba bilan bog‘laydi, ichki fikrni ifoda qilishni o‘rgatadi.

8. Muammolar va yechimlar. Muammolar:
- an’anaviy o‘qitish usullarining ustunligi;
- talabalarning passivligi;
- badiiy matnlarni chuqur tahlil qilmaslik.

Yechimlar:
- interfaol metodlarni joriy etish;
- o‘qituvchilarni qayta tayyorlash;

• psixolingvistik yondashuvlarni qo‘llash.

Xulosa sifatida aytadigan bo’lsak, “Tosh” hikoyasi misolida badiiy matnni innovasion metodlar asosida o‘qitish til ta’limi samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. U orqali talabalarning nutqiy kompetensiyasi, psixologik tahlil qobiliyati, mustaqil fikrlashi rivojlanadi. Shu tariqa, zamonaviy til ta’limi badiiy matnlar orqali inson ichki dunyosini anglash va uni til orqali ifoda qilish jarayoniga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati.

1.Улуғбек Ҳамдам. Yaxshiyam sen borsan. – Тошкент: Янги аср авлоди,2023.
2.Нематжон Маҳмудов. Тил ва тафаккур. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019.
3.Абдуқодир Йўлдошев.Замонавий педагогик технологиялар. –Т: Фан, 2020.
4.Шавкат Мирзиёев.Янги Ўзбекистон стратегияси.–Т:, Ўзбекистон, 2021.
5.Маҳмуджон Йўлдошев. Чет тилларини ўқитиш методикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 2018.
6.Дилором Қурбонова. Инновацион таълим технологиялари. – Тошкент: Фан ва технология, 2021.
7.Баҳодир Тўхлиев. Адабиёт ўқитиш методикаси. – Т:. Янги аср авлоди, 2017.
8.Хуршид Дўсмухамедов. Тафаккур ва ижод. – Тошкент: Маънавият, 2016.